

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова**

Інститут соціології, психології та соціальних комунікацій

Тест дослідження форм віри

Київ – 2015

Методичні рекомендації рекомендовані до друку Вченою радою Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій НПУ ім. М.П. Драгоманова (протокол № 8 від 14 травня 2015 р.)

Алексеева Ю. А. Тест дослідження форм віри. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. – 43 с.

Методичні рекомендації підготувала:

Алексеева Ю.А., кандидат психологічних наук, доцент

Рецензенти:

Булах І.С. – доктор психологічних наук, професор

Бігун Н.І. – кандидат психологічних наук, доцент

Навчальна розробка містить авторську діагностичну методику, спрямовану на дослідження форм віри (продуктивних та непродуктивних); опис процедури визначення валідності та надійності тесту та технології його проведення.

© Алексеева, 2015

© НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015

Соціально-політичні та економічні події, які в останні роки відбуваються у нашій країні, активно впливають на процес розвитку суспільної свідомості людей у сфері їх моральних і духовних відносин. Помітними стали прояви деформації в системі ціннісних орієнтацій молодого покоління, простежується зниження значущості в життєвому просторі етичних норм і принципів, які врегульовують поведінку. У молоді відмічається посилення егоїстичних тенденцій, низький рівень розвитку духовних цінностей і почуттів, викривлення моральної мотивації. Все це спричиняє у молодого покоління, особливо юнацького віку, кризу духовності, що пов'язано зі зневірою в себе, сумнівами у власних потенційних можливостях, втратою сенсу життя, поширенням ненормативних форм поведінки. Така ситуація вимагає актуалізації вивчення віри, як духовного та психологічного феномена, що впливає на розвиток особистості.

Систематизація багатогранної феноменології віри, узагальнення науково-психологічних знань про сфери, форми і види можуть допомогти віднайти достовірні засоби діагностування її неадаптивних варіантів і розробити специфічні положення та прийоми корекції й терапії. Водночас раціональні уявлення про типологію віри дозволяють розробити методи посилення і зміцнення недостатньо активної й слабо усвідомлюваної, але продуктивної за дією віри. Тому актуальною проблемою в психології є створення діагностичного інструментарію, який би дозволив комплексно дослідити продуктивні та непродуктивні форми віри особистості.

Аналіз наукової психологічної літератури засвідчив, що явище віри тою чи іншою мірою привертало увагу багатьох дослідників (У. Джеймс, К.Г.Юнг, Е.Фромм, В. Франкл, Е. Еріксон, О.Г.Асмолов, В.І. Слободчиков, Б.С. Братусь, Р.Д.Грановська, Т.А.Казанцева, О.М. Двойнін, М.Й.Боришевський, М.В.Савчин та ін.).

Сутність поняття «віра» визначалась наступним чином: як установка вірності власному закону, як довіра людини власному моральному рішенню слідування обраним життєвим шляхом (К.Г.Юнг); як базова установка

людини, що охоплює весь її досвід та дозволяє їй ставитись до реальності без ілюзій і при цьому жити за вірою (Е.Фромм); як усвідомлення над-сенсу, засноване на внутрішній силі, що робить людину більш життєздатною (В.Франкл); як вітальна потреба, яка формується на основі почуття базової довіри до світу (Е.Еріксон); як загальнопсихологічний феномен свідомості, специфічність котрого полягає у внутрішньому прийнятті певного образу (Б.С. Братусь); як особливий психічний стан, який виникає у досить невизначеній ситуації, при умові дефіциту точної інформації про досяжність поставленої мети, але коли існує можливість для успішної дії чи успішного результату (Р.М.Грановська).

Незважаючи на різні погляди вчених щодо феномена віри, психологи підкреслювали, що віра завжди пов'язана з предметом, який визначає її зміст і різноманітність проявів. Предметом віри, з одного боку, можуть виступати явища зовнішньої дійсності, що підтверджуються досвідом, доказами результатів діяльності людини; з іншого боку, предметом віри можуть виступати об'єкти, що не піддаються розумінню і раціональному поясненню. У цих випадках людина відмовляється від пізнання і в її підсвідомому рівні включаються механізми витіснення, раціоналізації, заміщення, які призводять до розвитку ірраціональних форм віри.

У сучасній науковій психологічній літературі ще не досягнуто узгодженого розуміння поняття віри, немає чіткої диференціації релігійної та нерелігійної віри. У деяких психологічних дослідженнях феномен віри ототожнюється з конкретною релігією або релігійною вірою (З. Фрейд, К.Г. Юнг, Г. Оллпорт, Б. Скіннер, В. І. Носович, Б. С. Братусь, Р. М. Грановська, М. В. Савчин, О. М. Двойнін, С. О. Белорусов, Ю.М. Зенько, О. І. Климишин, А. О. Олійник, М. Й. Боришевський, В.П. Москалець). Нерелігійна віра розглядалась лише в деяких дослідженнях як світська (Е.Фромм) та буденна (Р. Д. Грановська).

Релігійна віра розглядалась вченими як віра в Бога, що допомагає людині збагнути сенс життя. Нерелігійна віра - це особливий психічний стан,

що виникає в досить невизначеній ситуації, в умовах дефіциту точної інформації про досяжність поставленої мети. Відмінність між цими видами віри полягає в тому, що релігійна віра спирається на чудо, потребує беззаперечного емоційного прийняття її постулатів і аксіом, тому її неможливо перевірити. А нерелігійна спирається на знання, і її положення можуть бути перевірені.

Складність створення діагностичного інструментарію пов'язана з тим, що досліджуючи віру як соціально-психологічне утворення більшість вчених вивчають лише певні її аспекти. Аналіз літератури показав, що в структурі віри одні психологи (Е.Фромм, О.Г.Асмолов, В.І. Слободчиков) роблять акцент на її зв'язку з переконаннями, знаннями, установками; інші (Г.Оллпорт, Р.М.Грановська, Ю.М.Зенько) вважають, що віра пов'язана з почуттями; треті (В.Франкл, М.Й.Борішевський) акцентують увагу на зв'язку віри з цінностями і сенсом; четверті (У.Джеймс, Б. Скінер, А.О.Олійник) пов'язують віру з волею, активністю, діями.

Аналізуючи діагностичну літературу з питань вивчення віри, ми виділили два блока тестів, за допомогою яких здійснюється дослідження певних форм, видів віри (релігійної та нерелігійної). До першого блоку тестів належать методики вивчення релігійної віри («Тест-опитувальник структури індивідуальної релігійності», авт. І.Ф.Мягков, Ю.В. Щербатих; методика «Релігійність», авт.О.В. Сучкова; «Шкала релігійної орієнтації», авт. Г.Оллпорт, Д.Росс; тест «Інспіріт» авт. Дж.Касса, адаптований Н.В. Груздевим, Д.Л. Співаковим). Другий блок включає методики, метою яких є вивчення нерелігійної віри: «Тест-опитувальник дослідження самоставлення», авт. В.В.Столін, С.Р.Пантілеєв; «Тест впевненості у собі», авт. В.Г.Ромек; «Шкала віри в удачу» авт. П.Дарке, Д.Фрідман; «Тест довіри до себе», авт. Т.А. Скрипкіна.

Таким чином, результати аналізу літератури свідчать про недостатню розробленість діагностичного інструментарію з вивчення віри, відсутність методик цілісного вивчення форм і структурних компонентів віри.

Завданням нашого дослідження було розробка діагностичної методики вивчення форм віри як узагальнених комплексів цінностей особистості, актуальних для специфічних видів її діяльності, визнання й прийняття яких сприяє задоволенню базових потреб людини. У зв'язку з цим метою нашої статті є презентація розробленої та апробованої нами методики «Тест дослідження форм віри».

Метою розробленої нами діагностичної методики «Тест дослідження форм віри - ТДФВ» є вивчення ціннісного ставлення особистості до різних форм віри.

Теоретичний аналіз наукової літератури показав, що класифікації типів, форм і видів віри значною мірою відображені як у працях корифеїв філософії (І. Канта, Л. Фейєрбаха, Б. Рассела, П. Тілліха, М. Бубера, О. І. Введенського, С.Л. Франка), так і в роботах сучасних філософів (В.О. Лекторського, В.А. Горячева, Д.І. Дубровського, Н.С. Кожеурової, Н.А. Калюжної, Є.Н. Чеснової). Поряд із цим у психологічній науці, незважаючи на існування класифікацій віри за певними ознаками, вивченню питань диференціації типів, форм і видів віри не приділялося достатньої уваги.

Аналіз психологічної літератури показав, що питання класифікації віри презентовані у наукових роботах С. Артеберна, Дж. Фелтона, Є. Фромма, Дж. Пратта, С. А. Черняєвої, Н. В. Ініної, В. І. Бондаря, Т. С. Яценко, О.В.Педченко, О. І. Климишин.

Як зазначають американські вчені С. Артеберн і Дж. Фелтон, релігійна віра диференціюється на «здорову» і «токсичну». «Здорова віра» сфокусована на Богові, супроводжується повагою до власної особистості, прагненням до вдосконалення, збагачує людину духовно, орієнтована на гармонічні міжособистісні стосунки. «Токсична віра» пов'язана з патологічною релігійністю. Різновидами «токсичної віри» є: 1) компульсивна релігійна активність, яка зумовлена почуттям провини або бажанням здобути особливу прихильність в очах Бога. Люди із цією формою релігійності

старанно працюють, але схильні вірити в те, що Бог винагородить їх більше, ніж інших; 2) лінощі – замість того, щоб діяти самим, люди із цією формою віри молять про диво, у такий спосіб знімаючи відповідальність із себе за своє життя; 3) самоцентрованість – люди із цією формою релігійності не виявляють жодного інтересу до інших, для них важливий лише власний порятунок [30].

Розглядаючи релігійну віру як смислотвірне переживання людиною відносин із Богом, С.А. Черняєва виділяла її хибні форми: формальну релігійність, фанатизм, еклектизм, компульсивну побожність, обрядовір'я, некритичний пошук [27].

У спільній публікації В.І. Бондар, Т.С. Яценко, О.В. Педченко, досліджуючи специфіку релігійної віри, розмежовували автентичну (істинну) та неавтентичну (хибну) релігійну віру. Автентична віра, на думку вчених, передбачає активну життєву позицію, визначає цілі й сенс життя, сприяє розвитку зрілості особистості, її самовдосконаленню й розкриттю внутрішнього потенціалу. Неавтентична віра виявляється в хибних формах і характеризується ригідністю, формуванням інфантильної позиції особистості, актуалізує почуття неповноцінності в людини, спричиняє відчуття дисгармонійності внутрішнього світу [4].

В межах християнсько-орієнтованого підходу О. І. Климичин диференціювала релігійну віру на: 1) організмично-вітальну - повсякденна віра, що носить здебільшого несвідомий характер і зміст якої визначають нижчі людські потреби; 2) екзистенційно-культуральну, яка пов'язана зі смислотворенням і виявляється як стан внутрішнього свідомого творення та прийняття образів-конструктів, що утворюють цілісний образ життя людини; 3) онтологічну, яка є проявом діалогу між людиною та Богом [10].

Е. Фромм розрізняв два типи віри – раціональну й ірраціональну. Раціональна віра, на його думку, є глибоким переконанням, заснованим на продуктивній, інтелектуальній і емоційній внутрішній активності. Підставою раціональної віри є продуктивність: «...жити згідно з вірою означає жити

продуктивно й бути впевненим в одному – в тому, що зростання і розвиток можливі тільки на основі продуктивної активності, а також того, що кожен із нас, як відомо з досвіду, є активним суб'єктом, предикатами якого є різні види діяльності» [26, с. 160]. У своїй роботі Е. Фромм зазначав, що раціональна віра проявляється у вірі в іншого, вірі в себе й вірі в людство. На думку вченого, віра в іншу людину ґрунтується на впевненості в надійності й незмінності її особистості. Кульмінацією такої віри є віра в людство, яка проявляється в релігії, у прогресивних політичних і соціальних ідеях. Проте Е. Фромм зазначав, що віра в іншого можлива лише за умови, якщо в людини є віра в себе. Віра в себе пов'язана з усвідомленням власного існування й сутності своєї особистості як незмінних протягом усього людського життя, незважаючи на різні обставини й на мінливість думок і почуттів. Тільки людина, що має віру в саму себе, здатна вірити в інших людей, оскільки лише така людина може бути впевнена, що й у майбутньому вона буде такою самою, як і тепер, отже, буде діяти так, як передбачає діяти тепер. Під ірраціональною вірою вчений розумів віру в особистість, ідею або символ, засновану не на власному інтелектуальному або чуттєвому досвіді, а на емоційному підпорядкуванні певному ірраціональному авторитету. Ірраціональна віра – це фанатична переконаність у чомусь або в комусь, суть якої полягає в підпорядкованості особистому або позаособистісному ірраціональному авторитету [26].

Дж. Пратт виділяв три види ірраціональної віри: наївну довірливість, інтелектуальну та емоційну віру. Перший вид віри властивий, на його думку, дітям, які не завжди можуть відокремити реальні об'єкти від уявлених. Другий вид можливий лише за наявності сумнівів і потребує певних доказів. Третій – віра, яка має своїм джерелом життєві потреби та глибокі почуття, що нерідко створюють ілюзію реальності об'єктів, у дійсності не існуючих [22].

Російська вчена Н. В. Ініна класифікувала форми віри на підставі взаємозв'язку двох критеріїв таких, як усвідомленість і активність. Кожна

форма містила різні види віри. Перша форма віри, де домінує зв'язок між свідомістю людини та її активністю, включає такі види віри: раціональна віра, місіонерство й проповідництво. Друга форма, основана на зв'язку несвідомого й активності, містить наступні види: «пікові переживання», релігійний екстаз і фанатизм. Третя форма віри, заснована на поєднанні несвідомого та пасивності, вміщує ірраціональні переживання (страх, табу, передчуття) і марновірство. Четверта форма віри базується на співвідношенні пасивності зі свідомістю й включає такі види, як забобони, «декларативна віра» і конформізм [8]. Отже, вчена розглядала віру як багатомірну психологічну категорію, що виявляється на різних рівнях свідомості й активності.

При подальшому розгляді зазначених форм та видів віри необхідно уточнити, що значна кількість психологів (З. Фрейд, А. Бандура, Г. Оллпорт, К. Роджерс, І. Ялом, М. Л. Лінецький, М. Н. Шейнман, С. А. Токарев, Б.С. Братусь, І. С. Кон) розглядали їх відокремлено. Нижче відображено погляди психологів на окремі форми і види віри, які ми умовно поділили на продуктивні й непродуктивні. Підставою для такої класифікації форм віри є ступінь її гармонізуючого та адаптивного впливу на особистість. До продуктивних форм віри можна віднести такі: духовно-релігійну віру, інтрапсихічну (віру в себе), інтерперсональну (віру в іншого), віру в соціальні цінності. До непродуктивних форм віри належать наступні: містична віра (демонологічні уявлення та марновірство), забобони та ідолопоклонство.

Багатообразність проявів релігійної віри, дозволила нам виділити її продуктивну форму - духовно-релігійну віру, що вивчалась багатьма відомими психологами (Г.Оллпортом, К. Юнгом, А. Маслоу, В. Франклом, Б.С. Братусем, Р.М.Грановською, С. А. Белорусовим, Ю. М. Зенько, В.І. Слободчиковим, О.М. Двойніним, М. В. Савчиним, М. Й. Боришевським, В. П. Москальцем, О.І. Климишин), які розглядали її як віру в Бога, що допомагає людині збагнути сенс життя в його зв'язку з вічністю, стає для

особистості джерелом її активності, дієвим внутрішнім спонуканням до творення добра, актуалізує потребу в самовдосконаленні, у вибудовуванні свого життєвого шляху.

Подальше теоретичне дослідження продуктивних форм віри дозволило нам виокремити віру в себе. Поняття «віра в себе» описувалось в різних теоріях особистості через синонімічні поняття: «самоефективність» у соціально-когнітивній теорії особистості А. Бандури; «організмична довіра» і «віра у своє «Я» у феноменологічній теорії К. Роджерса.

Так, канадський вчений, представник біхевіористичного підходу А. Бандура визначав самоефективність як переконання, віру людини у власні здатності управляти подіями, що впливають на її життя. Самоефективність – це впевненість людини в тому, що вона може здійснити деякі конкретні дії, тоді як припущення про результат належить до того, що вона думає про можливі наслідки своєї діяльності [25].

Близьким до феномена віри в себе є поняття «організмична довіра», введене К. Роджерсом. Воно означає здатність людини брати до уваги свої внутрішні відчуття, розглядати їх як основу для вибору поведінки, а це є однією з рис повноцінно функціонуючої людини. На думку К. Роджерса, люди з розвинутою вірою у своє «Я» стають більш значущими й творчими в своїй діяльності, вірять процесам, що відбуваються всередині них; довіряють своїм почуттям; живуть згідно зі своїми цінностями; виявляють себе своєрідним, унікальним способом [19].

Віра в себе тісно пов'язана зі ставленням особистості до себе, яке психологи пов'язують з такими термінологічними поняттями, як самоствавлення, самооцінка, самоприйняття, самоповага. Більшість психологів (Р. Бернс, К. Роджерс, А. Маслоу, Л. Уелс, Дж. Марвел, Н.І. Сарджвеладзе, В. В. Столін, С. Р. Пантелєєв) у своїх працях підкреслюють, що розвиток віри в себе у людини залежить від рівня її самоповаги, самоствавлення і здатності до прийняття себе.

У свою чергу різноманіття психологічних змістів феномена «віри в себе» дозволило нам виділити в цій категорії особливий вид віри, названий «інтрапсихічною вірою». Під «інтрапсихічною вірою» ми розуміємо віру в себе і власні можливості, зокрема в успішність, інтелектуальні здібності, вольові якості, фізичну привабливість, здоров'я, можливість безпечного існування, почуття власної гідності.

Продуктивна віра, на думку К. Роджерса, це віра в інших людей. Вчений підкреслив, що віра особистості в іншого зумовлена механізмом прийняття нею інших людей. Прийняття іншої людини означає прийняття її почуттів, відносин, вірувань, що є частиною її самої. Вчений дійшов висновку, що чим більше людина прагне до пізнання себе, відкрита для сприйняття реальності, намагається розуміти й приймати інших людей, тим більше змінюється не тільки вона, але й інші люди. Вчений підкреслював: «... чим більш повно людину розуміють і приймають, тим більше вона намагається скинути фальшивий фасад, що використовується нею при зустрічі з життям, і тим більше вона прагне рухатися вперед» [18, с. 68]. Він зазначав, якщо до людини виказувати щирі почуття, приймати її погляди на дійсність, високо оцінювати, тоді людина буде краще усвідомлювати свої особистісні якості, які раніше були пригнічені; стане більш цілісною, самокерованою і впевненою у собі особистістю; буде здатною виявити свою індивідуальність, краще розуміти й приймати інших людей, успішно й спокійно долати життєві проблеми [18]. Отже, прийняття іншої людини (віра в неї) сприяє розвитку в особистості власної тенденції до самоактуалізації, зрілості й соціалізації.

Для уточнення поняття «віра в іншого» нами було диференційовано поняття «інтерперсональна віра». Під «інтерперсональною вірою» ми розуміємо віру, яка відображає систему цінностей особистості, регулюючи її міжособистісні взаємини у різних сферах життя. Проявом інтерперсональної віри у спілкуванні є віра в любов, дружбу, порядність, щирість, відкритість спілкування, відповідальність, сумлінність, милосердя і співчуття.

Інший вид продуктивної віри – віра в соціальні цінності знаходить своє відображення в аналітичній теорії К.Г. Юнга у вигляді колективного несвідомого, яке генетично передається з покоління в покоління й втілюється в архетипах [12]. На думку вчених, така віра пов'язана з почуттями віри, надії, які закликають до нових звершень, набуває таких продуктивних форм: віра в патріотизм (М.Л. Лінецький), віра в справедливість світу (М.І. Lerner, С. Dalberg, L.Montana, М. Schmit, С.К. Нартова-Бочавер, Н.Б. Астаніна), віра в науку (В.О. Лекторський, Р.С. Немов), віра в моральні принципи (І. Кант, П.Тилліх, О.М. Двойнін, О.В. Івановська, М.Й. Боришевський), віра в щастя (М. Аргайл, Р. Еммонс, І.А. Джидарьян).

Аналіз наукових робіт З. Фрейда, Г. Олпорт, І. Ялома, Л. Леві-Брюля, Д. Майєрса, М. Л. Лінецького, М. Н. Шеймана, С. А. Токарева, Б.С. Братуся, І. С. Кона, І. Р. Габдулліна, дозволив нам виокремити непродуктивні форми віри, до яких, на нашу думку, належать містична віра (демонологічні уявлення та марновірство), забобони та ідолопоклонство.

Основною частиною всіх релігійних віровчень є містика, як віра в існування непізнаних розумом сил, що панують над людиною. Містика (від греч. *mystikos* - таємничий) пройшла складний і багатовіковий шлях розвитку, будучи гносеологічною основою всіх без винятку релігій, багатьох містичних доктрин, концепцій, псевдонаук. Це детемінувало створення астрології (системи передбачень, що базуються на положенні планет, сонячних і місячних затемнень), формування таких псевдонаук, як кабала, демонологія. Містика знайшла віддзеркалення в епосах, міфах, переказах, легендах, народних і чарівних казках народів всього світу [21]. Нижче відмічені головні елементи, що становлять основу містичної віри.

Демонологічні уявлення припускають, що на події земного життя впливають надприродні істоти, які називаються демонами, бісами, духами і геніями. Згідно з містичними уявленнями, демони - це або людські душі, душі предків (генії), або примари, що втілилися, які зазвичай ворожі людині. З вірою в духів предків пов'язано поширене переконання людей у тому, що

демони можуть з'являтися уві сні. Демонологія припускає також віру в те, що на події земного життя роблять вплив духи, що належать до якоїсь духовної ієрархії, в якій вони виступають як посланці або посередники вищого духу. Спілкування з цими духами повинно будуватися на містичній основі у формі певних ритуалів, правил, вчинків і дій, що мають символічний сенс [28].

Марновірство – віра індивіда в дію надприродних сил, що спричиняють незвичайний вплив на оточення (людей, тварин) або визначають деякі фізичні й біологічні явища природи (наприклад, супроводжують і трансформують погоду, зростання, народження, смерть) [12, 13, 20, 24].

З погляду Л. Леві-Брюля, марновірство – це різновид колективних уявлень (більш сучасною мовою – форми архетипів), що виникають шляхом передавання певної інформації з покоління в покоління в результаті дії механізмів навіювання, зараження й наслідування [12].

А. Леманн підкреслював, що за допомогою магічних операцій людство завжди прагнуло до розкриття й розуміння фактів, що лежать поза межами звичайного досвіду, тобто трансцендентних і незбагнених з погляду традиційних наук [13].

Як зазначають вчені (М.Л. Лінецький, Ю.В. Саєнко, М.Ю. Строгальщикова), марновірство - це когнітивно-емоційна установка, що базується на страху людини перед невидимою силою, вірі у долю (рок), можливість дивного; на схильності людини до містичної інтерпретації спостережуваних явищ [14, 20].

У зв'язку з цим, на нашу думку, під містичною вірою слід розуміти такі форми віри, які ґрунтуються на уявленні про подвійний (матеріальний і надприродний) світ, вірі у можливість взаємозв'язку людини з духами і божествами, а також у реальність таких явищ, як ясновидіння, пророцтво, чаклунство, чародійство. Особистість з домінуванням цієї форми віри допускає, що непізнане є непізнаним, а багато життєвих явищ викликано активністю таємничого і незбагненого початку. Містична віра через викривлені та тенденційні пояснення біологічних, соціальних, духовних

процесів і явищ завжди ґрунтується на аутистичних установках особистоті й посиленні символічної функції уяви. А через відсутність схильності індивіда до пошуку суперечностей, критики і самокритики - неадекватно відображає явища навколишнього світу.

Однією із форм непродуктивної віри людини, що суттєво впливає на її міжособистісні взаємини, є забобони – погляди й думки, що ґрунтуються на неточному або перекрученому знанні, частіше сприйняті зі слів інших людей на віру. Забобони містяться в масовій свідомості й поділяються значною кількістю людей. Змістом забобонів можуть бути застарілі наукові гіпотези, статеві, расові (расистські, етнічні), побутові (стосовно харчування, догляду за власним здоров'ям, зовнішністю) перекручені й тенденційні переконання, а також релігійні вірування та марновірства [11, 15, 17].

Причини виникнення забобонів – бажання зазирнути в майбутнє – розцінюються як підказування правильної поведінки, можуть виконувати функцію розради, можуть також відображати ворожі прагнення, бути сремлінням спростити навколишній світ.

На думку І.Р. Габдуліна, забобони виконують роль попередніх апріорних суджень (лат. *a priori* – попереднє знання, отримане до досвіду, задалегідь відоме, а *posteriori* – знання, отримане з досвіду). Забобон є над-узагальненою і над-категоричною характеристикою й виявляється переважно в емоційному переживанні, яке пригнічує раціональну аргументацію. Це не знання, це прояв віри в те, що вже придумано кимось раніше [5].

Іншою формою непродуктивної віри є ідолопоклонство – це віра в авторитет, що його людина знаходить не тільки в якійсь надприродній істоті, а й у своєму найближчому оточенні або у вигляді лідера якої-небудь шляхетної справи. Таким чином, людина перемагає страх смерті, приносячи свою волю і саме життя на вівтар якоїсь вищої фігури або персоніфікованої ідеї [26, 29]. На думку психолога-екзистенціаліста І. Ялома, віра в спасителя призводить людину до переконаності в тому, що її життя контролюється зовнішніми силами, пов'язане з почуттям безсилля, неповноцінності, низьким

рівнем самоповаги. Особистість, яка не покладається на себе або не вірить у себе, відповідно обмежує себе в набутті інформації й умінь; у спілкуванні з іншим вона намагається привернути його увагу до себе. Низька самооцінка, тенденція до самознищення, незначна кількість умінь, що могли б стати ґрунтом для переживання самоцінності, призводять до виникнення незадовільних міжособистісних взаємин [29].

Теоретичний аналіз наукових позицій психологів з питань вивчення форм віри дозволив нам гіпотетично виділити її продуктивну та непродуктивну форми. Продуктивна форма віри - сприяє становленню позитивного погляду особистості на майбутнє і поточне життя, стимулює її тенденцію до самоактуалізації, сприяє активізації у неї внутрішніх ресурсів та особистісному зростанню. До продуктивних форм віри особистості належать наступні: 1) духовно-релігійна віра - в Бога, душу та її безсмертя, вічне життя, сенс існування, деструктивну дію смертних гріхів, вищі сили, можливість існування сил Добра і Зла; 2) інтерперсональна віра відображає систему цінностей, яка регулює міжособистісні взаємини людини; 3) інтрапсихічна - віра в себе і власні можливості, зокрема в успішність, інтелектуальні здібності, вольові якості, фізичну привабливість, здоров'я, можливість безпечного існування, почуття власної гідності; 4) віра у соціальні цінності - майбутнє країни, принципи справедливості, соціальні ідеали, свободу слова і віросповідань, еталони мужності, патріотизму, краси, естетичні ідеали, демократичні права, факти історичних подій, моральні принципи організації суспільства, сім'ї та ін.

Непродуктивна форма віри породжує ілюзорне сприйняття світу, що призводить до викривлення дійсності, блокуючи здатність особистості до розвитку та адаптації. Така форма пов'язана з тенденцією особистості до захисних стратегій у поведінці. До непродуктивних форм віри належать такі: 1) містична віра - переконання особистості в присутності у реальному житті чаклунства, привороту, псування, пристриту, реінкарнації, пророцтв, існування духів, привидів, міфологічних істот, демонів, нечистої сили; 2)

забобони - віра в потойбічні сили і прикмети, магічну дію талісманів, що викликано бажанням людини зазирнути в майбутнє, уникнути несприятливих ситуацій, втішити іншу людину; 3) ідолопоклонство - сліпе поклоніння хибним авторитетам, що породжує ілюзію їх надійності та володіння еталонними якостями, бачення їх джерелами відповідальності за своє життя і покладання на них усіх надій.

Отже, вивчення даної наукової проблеми показало, що незважаючи на спроби багатьох психологів виділити і описати форми віри, питання класифікації віри розкрито недостатньо. Деякі вчені диференціюють та об'єднують форми та види віри за певними критеріями, однак більшість психологів розглядають їх окремо. Систематизація наукових позицій вчених дозволила нам виділити продуктивну та непродуктивну форми віри особистості. До продуктивних форм віри належать наступні: духовно-релігійна, інтрапсихічна, інтерперсональна та віра в соціальні цінності. До непродуктивних форм віри належать такі: містична віра (демонологічні уявлення, марновірства), забобони та ідолопоклонство. Таким чином, ми припустили, що віра в однієї і тієї ж людини може мати різний зміст. Вона може вірити одночасно в Бога, диявола, містичні явища, визнавати дружбу, любов, вірність, власну успішність, патріотизм та інші соціальні цінності.

Валідизація тесту вимірювання форм віри

Основними вимогами до тесту, як інструменту психологічної діагностики є його валідність, надійність та висока дискримінативна здатність. Для перевірки валідності та надійності тесту було опитано 200 респондентів, серед них - 80 студентів СумДУ 3-4 року навчання (19-20 років) і 120 студентів Інституту перепідготовки та підвищення кваліфікації НПУ ім. М.П.Драгоманова (25-45 років).

Валідність, за визначенням А. Анастасі [2], це поняття, яке вказує що саме вимірює тест та наскільки добре він це робить. Валідність свідчить про те, чи є методика прийнятною для вимірювання певних якостей чи

особливостей особистості та вказує на ефективність цього вимірювання. Найбільш розповсюдженим підходом до встановлення валідності тесту є конвергентна валідність, тобто співставлення результатів методики з іншими професійними тестами, що вимірюють бажаний показник [22]. Провести перевірку тесту за критерієм конвергентної валідності не було можливості з-за відсутності професійних тестів, спрямованих на вимірювання форм віри особистості. Іншим підходом для встановлення валідності тесту є метод контрастних груп. На жаль, нам не вдалося виділити групи респондентів з прогнозованими високими чи низькими значеннями – якісними показниками, що вимірюються. Тому було виконано перевірку за критерієм конструктної валідності із застосуванням факторного аналізу [6].

Метою розробленої нами діагностичної методики «Тест дослідження форм віри - ТДФВ» є вивчення ціннісного ставлення особистості до різних форм віри.

«Тест дослідження форм віри» складається з 35 тверджень, які спрямовані на вимірювання різних форм віри. У кожній з п'яти сфер віри було виділено сім основних конструктів, об'єднання яких уособлює духовні, соціальні та особистісні цінності:

- 1) духовно-релігійна віра вміщує такі конструкти: Бог, душа, безсмертя, добро і зло, смерть, вищі сили, доля;
- 2) віра в соціальні цінності об'єднує наступні конструкти - справедливість, майбутнє, доброта, патріотизм, мораль, наука, щастя;
- 3) до інтерперсональної віри належать конструкти - довіра, співчуття, дружба, любов, відповідальність, герої, сім'я;
- 4) до інтрапсихічної – фізична привабливість, воля, успішність, інтелектуальність, здоров'я, вірність, внутрішні можливості;
- 5) до непродуктивних форм – віра в порчу, реінкарнацію, кумирів, пророцтва, духів, нечисту силу, обман (щодо останнього, то людина може бути жертвою обману в зв'язку з легковір'ям, яке є умовою віктимної поведінки).

Питання тесту були розподілені на 5 груп, які, за нашим припущенням, повинні оцінювати окремі форми цього явища. Для підтвердження цієї гіпотези нами було проведено факторний аналіз. Було з'ясовано, що наша гіпотеза щодо внутрішньої структури та об'єктів вимірювання тесту вірна, і отримані фактори пояснювали дисперсію відповідей респондентів саме за наперед сформованими при конструюванні групами питань тесту.

До початку факторного аналізу за допомогою Т-тесту за критерієм Лівіня була перевірена гіпотеза про рівність дисперсій. Виходячи з того, що шкали мають різні дисперсії, факторному аналізу була піддана коваріаційна матриця питань опитувальника. З використанням факторного аналізу за методом головних компонент з подальшим «еквімакс»-обертанням була побудована модель, яка описує 68,4% сумарної дисперсії за допомогою 10 факторів із власним числом більшим за одиницю. Отримані фактори є ортогональними. Результати факторного аналізу наведені в таблиці 1.

Згідно з даними П.Клайн [9] значущими є навантаження більші за 30%. Для спрощення аналізу в таблиці 1 відображені лише факторні навантаження вище 30%, питання опитувальника згруповані за факторами, які їх зумовлюють.

Отримані результати факторного аналізу дозволили уточнити змістову характеристику шкал методики і виділити 5 груп змінних, а саме:

Група «I» поєднує питання 4, 9, 14, 19, 24, 29, 34, які пояснюються фактором 1. Контент-аналіз тексту запитань дозволив зробити припущення, що фактор 1 пов'язаний із інтрапсихічними віруваннями респондентів («Фізична привабливість», «Воля», «Успішність», «Інтелектуальність», «Здоров'я», «Вірність», «Можливості»).

Група «II» включає питання 5, 15, 20, 25, 30, 10, 35, які пояснюються факторами 2,8. Ці фактори поєднують непродуктивні форми віри, де фактор 2 пов'язаний із зовнішніми явищами («Порча», «Духи», «Нечиста сила», «Реінкарнація», «Пророцтво»), а фактор 8 із діями людини («Жертва», «Кумири»).

Таблиця 1

Матриця значень факторних навантажень тесту ТДФВ

		Фактори																																							
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10																														
Змінні	4	0,630																																							
	9	0,657																																							
	14	0,791																																							
	19	0,815																																							
	24	0,768																																							
	29	0,770																																							
	34	0,622																																							
	5		0,716																																						
	25		0,824																																						
	30		0,856																																						
	15		0,630																																						
	20		0,694																																						
	10														0,743																										
	35														0,808																										
	1			0,766																																					
	6			0,474							0,669																														
	11			0,546							0,690																														
	16			0,775																																					
	21			0,770																																					
	26										0,736																														
	31			0,629																																					
	13				0,787																																				
	18				0,707																																				
	28				0,616																																				
	23				0,534																																				
	33				0,407							0,554																													
	3											0,460																													
	8											0,873																													
	7																																				0,582	0,496			
	12									0,625																															
	17									0,639																															
	22									0,641																															
	27																																						0,825		
	32									0,760																															
2																																					0,844				

Примітка. Змінні: 4-фізична привабливість, 9-воля, 14-успішність, 19-інтелектуальність, 24-здоров'є, 29-вірність, 34-можливості, 5-порча, 25-духи, 30-нечиста сила, 15-реінкорнація, 20-пророцтво, 35- жертва, 10- куміри, 1-Бог, 16-добро та зло, 21-смерть, 31- доля, 6-душа, 11-безсмертя, 26-вищі сили, 18-любов, 28-герої, 13-дружба, 23-відповідальність, 33-сім'я, 3-довіра, 8-співчуття, 12-доброта, 17-патріотизм, 22-мораль, 32-щастя, 2-справедливість, 7-майбутнє, 27-наука.

Група «III» поєднує питання 1, 6, 11, 16, 21, 26, 31, які пояснюються факторами 3,6. Ці фактори пов'язані з духовно-релігійними віруваннями людини, де фактор 3 більш відповідає православній традиції («Бог», «Добро та Зло», «Смерть», «Доля»), фактор 6 – пов'язаний з вірою у трансцендентні явища («Душа», «Безсмертя», «Вищі сили»).

Група «IV» поєднує питання 3, 8, 13, 18, 23, 28, 33, які пояснюються факторами 4,7. Узагальнюючи, відмітимо, що це група «Інтерперсональна віра». Фактор 4 має позитивне забарвлення («Любов», «Герої», «Сім'я», «Дружба», «Відповідальність»), Фактор 7 – виступає підґрунтям для таких суб-категорій як «Довіра», «Сім'я» та «Співчуття».

Група «V» поєднує питання 2, 7, 12, 17, 22, 27, 32 які пояснюються факторами 5,9,10. Узагальнюючи, констатуємо, що це група «Віра у соціальні цінності». Фактор 5 пов'язаний з конструктами – «Доброта», «Патріотизм», «Мораль», «Щастя». Фактор 9 – «Майбутнє», «Справедливість». Фактор 10 – «Майбутнє», «Наука».

Отримані в результаті факторного аналізу вище визначені групи містять по 7 питань в опитувальнику. Розподіл питань по групам збігається із теоретично обумовленим змістом, закладеним у ці групи, тому вважатимемо тест валідним за критерієм конструктивної валідності. Таким чином, нами доведено, що внутрішній зміст шкал тесту збігається із теоретичним наповненням, закладеним у них.

Тест містить 5 груп питань, які пояснюються різними факторами. У таблиці 2 наведені значущі на рівні 1% ($r_{0.01}=0,256$) кореляції між узагальнюючими питаннями. Для кореляційного аналізу був використаний метод Пірсона. Білим кольором виділені питання всередині груп.

Таблиця 2

Показники кореляції між узагальнюючими питаннями методики ТДФВ

1	1																																		
6	0,39	1																																	
11	0,47	0,34	1																																
16	0,43	0,31	0,41	1																															
21	0,60	0,58	0,56	0,46	1																														
26		0,30			1																														
31	0,30	0,60	0,56	0,27	0,57	1																													
2						1																													
7				0,34		1																													
12				0,38	0,40	1																													
17					0,45	1																													
22				0,42	0,32	0,50	1																												
27							1																												
32				0,37		0,59	0,32	1																											
3								1																											
8								0,29	0,56	1																									
13	0,27	0,28								1																									
18								0,28	0,28		1																								
23								0,22	0,32		0,36	0,34	1																						
28								0,39			0,30	0,50	0,33	1																					
33									0,29			0,34	0,36	0,59	0,60	1																			
4												0,54	0,52	0,54	0,34	0,57	0,46	1																	
9								0,33										1																	
14	0,28	0,27	0,30						0,27	0,27	0,28	0,36		0,29					0,35	1															
19																			0,31	0,47	0,43	1													
24																			0,34	0,34	0,26	0,29	0,44	0,54	0,54	1									
29																				0,37	0,45	0,63	0,49	1											
34																				0,34	0,57	0,40	0,58	0,60	0,54	1									
5																				0,34	0,30	0,40	0,45	0,59	0,42	0,45	1								
10	0,33	0,28																									1								
15																				0,33							1								
20																											1								
25	0,28																										0,29	0,38	1						
30																				0,30	0,51						0,39	1							
35	0,41																		0,29									0,44	0,54	0,47	1				
																			0,29	0,26								0,59	0,41	0,50	0,59	1			
																			0,29	0,26								0,30					1		
																													0,30						1

Примітка. Змінні: 4- фізична привабливість, 9-воля, 14-успішність, 19-інтелектуальність, 24-здоров'є, 29-вірність, 34-можливості, 5-порча, 25-духи, 30-нечиста сила, 15-реінкорнація, 20-пророцтво, 35-жертва, 10-кумири, 1-Бог, 16-добро та зло, 21-смерть, 31- доля, 6-душа, 11-безсмертя, 26-вищі сили, 18-любов, 28-герої, 13-дружба, 23-відповідальність, 33-сім'я, 3-довіра, 8-співчуття, 12-доброта, 17-патріотизм, 22-мораль, 32-щастя, 2-справедливість, 7-майбутнє, 27-наука.

Результати кореляційного аналізу свідчать, що узагальнюючі питання добре корелюють між собою всередині груп та мають незначну кількість значущих кореляцій поза межами груп. Високий рівень кореляційних зв'язків між конструктами в межах груп указує на валідність тесту.

Надійність опитувальника ТДФВ визначалася за двома класичними показниками: надійність за узгодженістю пунктів та ретестова надійність. Результати відповідей респондентів отримані за кожною зі шкал відповідають нормальному розподілу за критерієм Колмогорова-Смірнова на рівні значущості 1% [7].

Надійність за узгодженістю пунктів визначена за допомогою значення альфа Кронбаха [9]. Значення α Кронбаха для шкал тесту наведені у таблиці 3.

Таблиця 3

Значення α Кронбаха для шкал тесту

	Духовно-релігійна віра	Віра у соціальні цінності	Інтерперсональна віра	Інтрапсихічна віра	Непродуктивні форми віри
α	0,746	0,629	0,723	0,861	0,768

Значення α Кронбаха для шкал тесту становить: духовно-релігійна віра $\alpha = 0,746$; інтрапсихічна віра $\alpha = 0,861$; інтерперсональна віра $\alpha = 0,723$; непродуктивні форми віри $\alpha = 0,768$; віра у соціальні цінності $\alpha = 0,629$. Результати дослідження свідчать про високий рівень надійності показника інтрапсихічна віра, про достатній рівень показників духовно-релігійна віра, інтерперсональна віра, непродуктивні форми віри, віра у соціальні цінності.

Виходячи з наявності шкал із достатнім рівнем надійності шкали були додатково перевірені із застосуванням методу ретестової надійності. Ретестова надійність обчислювалась з використанням коефіцієнта кореляції Пірсона через чотири тижня з участю групи досліджуваних з 40 осіб. Результати ретестової надійності шкал методики ТДФВ наведено у таблиці 4.

Таблиця 4

Показники ретестової надійності шкал

	Духовно-релігійна віра	Віра у соціальні цінності	Інтерперсональна віра	Інтрапсихічна віра	Непродуктивні форми віри
r	0,807	0,758	0,747	0,823	0,759

Критичне значення $r_{0,01} = 0,442$

Ретестова надійність шкал тесту становить: духовно-релігійна віра $r = 0,807$; інтерперсональна віра $r = 0,747$; непродуктивні форми віри $r = 0,759$; віра у соціальні цінності $r = 0,758$; інтрапсихічна віра $r = 0,823$. У результаті

обчислення ретестової надійності були встановлені статистично достовірні коефіцієнти кореляції за кожною шкалою.

Таким чином, розроблений нами «Тест дослідження форм віри» відповідає психометричним стандартам і вимогам до розробки психодіагностичних методик.

Процедура проведення методики «Тест дослідження форм віри»

Респонденти отримують бланки з 35 твердженнями, кожне з яких пропонується оцінити за шістьма параметрами методом оцінки впевненості у своєму виборі. Досліджувані фіксують відповіді на реєстраційному бланку. Загальна оцінка кожного твердження – це емоційна складова конструкта «віра» і ставлення до нього респондента. Відповідаючи на перше питання кожного твердження у графі «загальна оцінка», респонденти оцінюють своє ставлення від 0 до 100 відсотків.

Надалі респондентам пропонується відповісти на друге питання, до якого є 5 варіантів відповідей. Оцінка цих варіантів відповідей відображає когнітивну складову конструкта на основі п'яти базових потреб особистості, які лежать в основі її віри – в самоактуалізації, самоствердженні, ідентичності, безпеці та пошуку смислу. У реєстраційному бланку кожному відповідь потрібно оцінити у графах 1,2,3,4,5 у відсотках від 0 до 100.

Таким чином, статистична й якісна інтерпретація тесту дозволила виявити та оцінити 35 конструктів віри, їх емоційний і когнітивний параметри (усього 210 оцінок), визначати їх значущість і домінуючу аргументацію вибору.

Інструкція: «Перед Вами перелік 35–ти тверджень, кожне з яких зачіпає певний аспект віри, точніше визнання і прийняття тієї чи іншої цінності. Вам потрібно прочитати твердження і відповісти на два питання. Відповідь на перше питання показує, якою мірою Ви визнаєте і приймаєте кожне твердження. Його потрібно відобразити у графі «загальна оцінка». Відповідаючи на друге запитання, Ви оцінюєте всі 5 варіантів відповідей, подані до кожного твердження. У них відображені аргументи, які людина може використовувати для обґрунтування віри і визнання або невизнання тієї чи іншої цінності. Ці твердження повинні оцінюватися відповідно в графах 1,2,3,4,5. Кожну відповідь, залежно від особистих переваг, потрібно оцінювати у відсотках від 0 до 100 (де 0 % - відповідь є абсолютно не вірною, як на Вашу думку, тоді як 100 % - ви цілком згодні з відповіддю). Наприклад, якщо Ви сильно вірите в Бога, у графі «загальна оцінка» цифра має наближатися до 100 %, якщо ні - зміщатися в бік «0». Таким же чином оцінюються п'ять відповідей, які додаються до кожного твердження.

Оскільки загальна і приватні оцінки можуть бути дуже суб'єктивними та індивідуальними, Ви можете відповідати так, як Вам здається правильним. Головне, щоб оцінки відображали Вашу індивідуальну перевагу, суб'єктивну згоду з відповіддю. Перш, ніж відповідати, потрібно уважно прочитати весь перелік відповідей, тримати їх у думці, заглядати до цієї інструкції. Намагайтеся довго не думати над вибором «правильних» відповідей і ставити ту цифру, яка першою приходиться на думку».

№	Зміст суджень та запитань / Варіанти відповідей
1	Віра в Бога – одна із базових духовних потреб людини. Її реалізація визначає ставлення людини до життя, майбутнього, характер взаємодій з людьми. Наскільки сильна Ваша віра в Бога? Які духовні стремління людини, на Вашу думку, впливають на формування віри?
1.1	Розуміння того, що віра в Бога може відкрити таємниці життя і осмислення їх.
1.2	Думка людини про те, що віра в Бога підносить її у власних очах.
1.3	Думка, що за допомогою віри в Бога можна гармонізувати свій внутрішній світ.
1.4	Уявлення, що віра в Бога дозволяє зробити життя людини більш безпечним.
1.5	Усвідомлення того, що віра в Бога надає зміст людському існуванню.
2	Справедливість – почуття, пов'язане з бажанням відновити баланс між добром і злом. Справедливість допомагає змінити життя людини, наповнити його сенсом, а людину зробити щасливою. Чи вірите Ви в це? На чому, як на Вашу думку, ґрунтується віра в справедливість?
2.1	Переконані, що справедливість постійно мотивує людину до самовияву й соціальної активності.
2.2	Уявленнях, про те, що справедливість впливає на самооцінку людини.
2.3	Розумінні того, що справедливість особистості є умовою досягнення внутрішньої гармонії і стабільності особистості.
2.4	Впевненості в тому, що носії справедливості не можуть бути агресивними.
2.5	Усвідомленні, що бажання людини діяти справедливо визначає сенс її життя.
3	Довіра - схильність людини оцінювати дії і вчинки інших людей з точки зору їх порядності та надійності. Якою мірою Ви будете вірити людині, яка Вам подобається, але схильна до зради? На чому, за Вашою позицією, утримується віра в її порядність?
3.1	Бажанні зрозуміти слабкості іншої людини і пробачити ці слабкості їй.
3.2	Задоволеності собою через усвідомлення себе як великодушної і доброї людини.
3.3	Бажанні зберегти свій внутрішній світ, у якому домінують ідеї про порядність людей.
3.4	Прагненні не загострювати стосунки з тим, хто зраджує, і не доводити їх до конфлікту.
3.5	Переконанні, що пробачення може допомогти людині стати краще.
4	Фізична привабливість - комплекс характеристик зовнішніх якостей людини, які викликають у інших емоційний і сексуальний інтерес. Чи вважаєте Ви себе фізично привабливою людиною? Що змушує людей вірити в те, що вони фізично привабливі?

4.1	Впевненість, що зовнішня краса може допомагати в житті.
4.2	Гордість за себе через власну зовнішність.
4.3	Людина знаходить подібність між собою і тим, хто вважається еталоном привабливості.
4.4	Відсутність страху і непевності, коли треба довести свою привабливість.
4.5	Впевненість, що фізична привабливість впливає на взаємостосунки з іншими.
5	Багато століть у суспільній свідомості існує уявлення про те, що за допомогою погляду і певних магічних дій злі люди можуть погіршити здоров'я або викликати серйозні проблеми в особистих стосунках своїх супротивників. І хоча пристрій, порчу, привороги наука не визнає, частина людей вірить у здібності віщунів, гадалок, екстрасенсів, котрі за допомогою спеціальних ритуалів здійснюють магічні впливи. Дайте відповідь, чи вірите Ви у можливість здійснення такої практики? На чому, як Вам здається, ґрунтується ця віра?
5.1	Прагненні людини досягти власних результатів у містичній практиці.
5.2	Переконанні, що здатність до магічних дій – свідчення надобдарованості.
5.3	Бажанні особистості інтегрувати містичні та наукові уявлення про реальність.
5.4	Переконанні, що за допомогою містичних ритуалів можна убезпечити себе й близьких.
5.5	Впевненості, що за допомогою магічних дій можна повернути людям здоров'я.
6	Під душею розуміють живу сутність, що має енергетично-хвильову природу, яка є часткою Бога й інформаційною копією особистості. Чи вірите Ви в існування душі? Що, як на Вашу думку, змушує людину вірити в це?
6.1	Прагнення людини своїми справами сприяти очищенню душі.
6.2	Гордість за те, що люди є ланкою космічної мегасистеми, названої Богом.
6.3	Усвідомлення того, що визнання душі визначає гармонію внутрішнього світу людини.
6.4	Переконання про існування душі нейтралізує страх перед смертю.
6.5	Розуміння того, що сенс життя людини полягає в її вічному існуванні.
7	Від майбутнього частіше очікується щось світле і добре. Багатьом здається, що в майбутньому люди будуть жити краще, ніж зараз. Наскільки Ви впевнені в тому, що майбутнє зробить людей щасливими? Які аргументи, за Вашим розумінням, можуть бути фундаментом віри в майбутнє?
7.1	Розуміння, що майбутнє – час, необхідний для реалізації своїх завдань і цілей.
7.2	Почуття гордості за себе від тих звершень, які можуть відбутися в майбутньому.

7.3	Усвідомлення того, що майбутнє – це продовження єдності минулого й сьогодення.
7.4	Переконання людини, що майбутнє не так небезпечне, як сьогодення.
7.5	Впевненість, що сенс існування повніше і глибше розкриється в майбутньому.
8	Співчуття - здатність людини розуміти і тонко емоційно реагувати на думки, почуття, наміри, причини поведінку інших людей, та сприймати їх переживання як свої власні. Дайте відповідь, якою мірою можна вірити співчутливій людині? На чому, на Вашу думку, може утримуватися віра особистості в співчутливих людей?
8.1	Бажанні зрозуміти іншу людину.
8.2	Задоволеності собою через усвідомлення себе як великодушною й доброю людиною.
8.3	Бажання зберегти власне уявлення про те, що порядних людей в цьому житті все ж таки більше.
8.4	Прагненні, щоб її оточували співчутливі люди, тоді життя здавалося б не таким небезпечним.
8.5	Переконанні, що співчуття несе глибокий сенс, тому що допомагає людині стати краще.
9	Воля – одна з умов успішності й ефективності дій. Вольова людина – це та, яка може керувати своїми планами, цілями, бажаннями, свідомо підсилювати свою активність для їх досягнення, яка здатна долати бар'єри і перешкоди, або гальмувати поведінку, вважаючи свої прагнення неправильними, непотрібними та не своєчасними. Обміркуйте, Ви вольова людина, і якщо так, то якою мірою? Що змушує людину вірити у те, що вона вольова?
9.1	Досягнення, які стали можливі саме завдяки вольовим зусиллям.
9.2	Визнання і повага оточуючих, які відзначають цілеспрямованість людини.
9.3	Усвідомлення людиною того, що гарна самоорганізація робить її стійкою до стресів.
9.4	Уміння людини мобілізувати себе в небезпечній ситуації і вийти «сухою з води».
9.5	Переконання, що воля є одним із основних джерел успішності й досягнень.
10	Кумири – особистості, які є взірцями, оскільки володіють цілим рядом важливих якостей. Люди вважають їх мужніми, шляхетними, розумними, тому хочуть брати з них приклад. Але іноді виявляється, що вони є авантюристами, які вміють «пустити марево в очі», а ідеалізація їх є шкідливою. Якою мірою варто вірити своїм кумирам? Що, за Вашим розумінням, змушує людей вірити своїм кумирам?
10.1	Прагнення використовувати принципи та зразки поведінки кумира у власному

	житті.
10.2	Подібність деяких якостей людини і кумира, що сприяють підвищенню самооцінки.
10.3	Усвідомлення того, що внутрішній світ людини включає риси особистості кумира.
10.4	Розуміння того, що наслідування кумирам робить життя людини більш безпечним.
10.5	Кумири – це дороговказні зірки, зразки, на які слід рівнятися.
11	Згідно поширеному уявленню, душа – безсмертна, існує вічно і здатна продовжувати свій розвиток у нових формах життя. Якою мірою Ви приймаєте це твердження? На чому може ґрунтуватися віра в безсмертя душі?
11.1	Бажанні людини розгадувати таємниці та загадки життя, пізнавати і створювати щось нове.
11.2	Переживанні гордості за те, що після смерті ми станемо духовними істотами.
11.3	Прагненні знайти, нарешті, спокій, рівновагу, відчутти свою цілісність.
11.4	Розумінні того, що безсмертя – це ще й умова безпечного існування.
11.5	Потребі у служінні Богу і переживанні єднання з цілісним космічним світом.
12	Формула «Доброта врятує світ» передбачає прагнення людей бути доброзичливими, милосердними, схильними до прощення. Чи вірите Ви, що принцип доброти в суспільній свідомості може реально вплинути на людські стосунки? На чому, як Ви вважаєте, ґрунтується віра особистості в доброту людей?
12.1	Тому, що вона сама належить до їх числа і прагне добрих вчинків.
12.2	Усвідомленні того, що добрих людей цінують, поважають і люблять.
12.3	Своєму стійкому переконанні, що добрих людей все-таки більше, ніж злих.
12.4	Бажанні, щоб її оточували добрі люди, тоді життя здавалося б не таким небезпечним.
12.5	Глибокому розумінні ідеї про те, що доброта є основою людського існування.
13	Дружба – форма взаємин, заснована на взаєморозумінні, довірі та доброзичливому ставленні людей один до одного. Іноді з віком поняття дружби втрачає сенс, у зв'язку з чим люди нерідко скаржаться на поступово виникаюче почуття відчуження, ізоляції, байдужості у стосунках із друзями дитинства й отрочтва. Чи вірите Ви в дружбу? На чому, за Вашим розумінням, може ґрунтуватися віра в щиру і тривалу дружбу?
13.1	Дружба буває міцніше тоді, коли друзі прагнуть до взаємної підтримки і допомоги.

13.2	Дружба не в'яне, коли людина відчуває повагу та інтерес до власної персони.
13.3	Коли людина переконана, що треба завжди залишатися вірною своїм старим друзям.
13.4	Розумінні того, що дружба не несе загрози зради, заздрощів чи злоби.
13.5	Коли людина бачить сенс дружби у необхідності збереження вірних друзів.
14	Успішність – особистісна якість, що передбачає ефективність людини в реалізації професійних справ, матеріальних запитів, спілкуванні, вирішенні особистих проблем. Успішність людини відображається в позитивних оцінках, які дають їй оточуючі, демонструючи до неї повагу. В тому, коли вона сама намагається оцінити ступінь своєї самореалізації та результативності. Дайте відповідь, Ви відносите себе до успішних людей? Що змушує людину вірити у власну успішність?
14.1	Людина знає про свої можливості і чітко уявляє поставлену мету.
14.2	Усвідомлення шанобливого ставлення до себе, як до фахівця або ділової людини.
14.3	Впевненість у тому, що успіх у багатьох питаннях супроводжує все її життя.
14.4	Розуміння того, що успішність дає можливість частіше відчувати себе в безпеці.
14.5	Переконання, що сенс життя полягає в боротьбі та перемогах над труднощами.
15	З давніх часів існує уявлення про те, що душа може переселятися в іншу людину або тварину і продовжувати своє існування в новому тілі. Можливість існування реінкарнації, як і самої душі, наука відкидає й відносить до категорії містичного і надприродного. Якою мірою Ви вірите в реальність реінкарнаційних втілень? На чому ґрунтується віра людей у це?
15.1	Прагненні людини розгадувати таємниці життя, де реінкарнація – одна з її загадок.
15.2	Підсвідомому бажанні відчувати себе великою людиною в минулих життях.
15.3	Бажанні бачити життя, як ланцюжок етапів накопичення духовного досвіду.
15.4	Переконанні, що шлях душі в справжньому житті не такий небезпечний, як у попередніх.
15.5	Розумінні того, що сенс реінкарнацій полягає в оновленні та вдосконаленні душі.
16	Біблія свідчить про існування сил Добра і Зла. Бог є символом Добра, Диявол являє собою сили Зла, і перебувають вони в постійній протидії. Чи вірите Ви в існування Диявола, як символічного джерела зла? Які уявлення і думки змушують людину вірити в це?
16.1	Випадки кимось нав'язаної надприродної для певної людини ворожості до

	людей.
16.2	Почуття гордості та самоповаги після подолання зла й перемоги над ним.
16.3	Бог і Диявол – приклад єдності та боротьби протилежностей на духовному рівні.
16.4	Людина сама пускає зло у свою душу і дивується, чому їй важко і страшно жити.
16.5	Опір злу є умовою самовдосконалення людини та зміцнення її духу.
17	Патріотизм - соціальне почуття, змістом якого є любов до Батьківщини і готовність людини підпорядкувати її інтересам свої приватні інтереси. Чи може, на Вашу думку, патріотична ідеологія впливати на об'єднання людей і сприяти зростанню добробуту країни? Які причини зміцнюють віру людей у важливості патріотизму?
17.1	Прихильність патріотичним ідеям вчить людину відповідальності та самовіддачі.
17.2	Любов до Батьківщини виховує почуття поваги до свого народу і до самого себе.
17.3	Любов до своєї країни – одна з умов руху до духовного розвитку особистості.
17.4	Патріоти - це сильні люди, які здатні боротися за свободу і безпеку свого народу.
17.5	Сенс патріотизму – в любові до народу, його історії, культурних і духовних цінностей.
18	У багатьох стародавніх джерелах: Біблії, документах культури вказується, що здатність людини любити в широкому сенсі (природу, близьких, дітей, тварин, Бога) є головною умовою гармонізації суспільства й людських взаємин. Отже, любов – глибоке почуття, яке передбачає, що майже всі людські взаємини мають пронизувати такі прагнення, як милосердя, доброзичливість, самовідданість, повага. Чи вірите Ви, що любов може стати основною причиною поліпшення сутності людини? Чим, на Вашу думку, обумовлена віра в любов у більшості людей?
18.1	Любов є каталізатором шляхетних і безкорисливих вчинків.
18.2	Людина, закохана в життя, як правило, цінує свої досягнення і поважає себе.
18.3	Людина з моменту народження живе в атмосфері любові, просто іноді вона цього не помічає.
18.4	У люблячих людей нерідко відзначається ослаблення самозахисту і почуття небезпеки.
18.5	Сенс любові полягає в ненасиченості почуттів до того, кого люблять.

19	Інтелектуальність - якість людини, яка сприяє прагненню до постійного пошуку нових знань. Людині подобається сам процес роздумів, аналізу, пізнавального пошуку в різних сферах науки і життя, самостійного вирішення виникаючих проблем і завдань. Якою мірою Ви відносите себе до людей інтелектуального типу? Чому людині хочеться вірити у свою інтелектуальність?
19.1	Вважається, що хороший інтелект дозволяє людині краще реалізовувати себе у житті.
19.2	Розум є великою гідністю, умовою успіхів, поваги і поклоніння.
19.3	Людина ототожнює себе з розумними людьми, вважаючи, що такими ж були її предки.
19.4	Людям здається, що розумна особистість легше долає неприємності та біди.
19.5	Надівши маску розумної особи, людина іноді намагається приховати комплекс неповноцінності.
20	Пророцтво це повідомлення, що містять бачення майбутніх подій. Одні пророцтва здійснюються, інші – ні. Якою мірою Ви вважаєте їх реальними? На чому базується віра людей у пророцтва і пророків?
20.1	Переконанні, що за допомогою пророцтв можна дізнатися про долю і по можливості змінити її.
20.2	Розумінні того, що пророки часто користуються довірою сильних світу цього.
20.3	Усвідомленні, що дар пророків дозволяє побачити стежки між минулим і майбутнім.
20.4	Надії, що передбачення подій –катастроф, дозволять заздалегідь їм запобігти.
20.5	Упевненості, що сенс пророцтв якимось пов'язаний із волею вищих сил.
21	Життя невічне. Багато з людей намагаються не думати про це, хоча підсвідомо здогадуються, коли це може статися. Якою мірою Ви знаєте до якого віку можете прожити? На чому, на Вашу думку, може ґрунтуватися припущення людини про термін своєї смерті?
21.1	Розумінні того, що вона вичерпала свої ресурси самоздійснення.
21.2	Відчутті втрати сенсу існування, переживанні власної незатребуваності.
21.3	Ототожненні себе з близькими людьми, які померли в певний період свого життя.
21.4	Усвідомленні того, що з таким багажем хвороб довго не проживеш.
21.5	Переконанні, що від долі не втечеш, тому що все записано вищими силами.
22	Мораль – душа суспільних відносин – включає інформацію про роль добра і зла в суспільстві. Етика – наука про мораль, що вивчає її цінності. Якщо масово ввести курси етики в дитячих садках, школах, інших установах, то, виховуючи людину, можна зробити її чесною, порядною,

	справедливою. Ви вірите, що система загального етичного виховання може підвищити рівень морального потенціалу суспільства? На яких аргументах може ґрунтуватися віра в це?
22.1	Ефективність виховання залежатиме від масовості участі людей у цьому процесі.
22.2	Система моральних впливів повинна підвищувати самоповагу і значущість кожної людини.
22.3	Моральність є цементуючою основою гармонії внутрішнього світу людини.
22.4	Моральне виховання може зробити життя більшості людей безпечним.
22.5	Мораль пробуджує і підсилює в людини любов до світу і до самої себе.
23	Відповідальність – моральне почуття, що визначається прагненням особистості дотримуватися обв'язків перед сім'єю, батьками, дітьми, подружжям, друзями, професією, Батьківщиною. Багато проблем у людини виникає через незрілість почуття відповідальності та викривлені уявлення про обов'язок. Чи вірите Ви, що високий рівень розвитку почуття відповідальності людини впливає на її взаємостосунки з іншими? Які переконання можуть бути в основі віри щодо подібних переконань?
23.1	Відповідальність робить людину обов'язковою і серйознішою.
23.2	Людина розуміє, що, в разі надійної і зрілої поведінки, авторитет її буде вищим.
23.3	Люди часто прагнуть змін, щоб бути такими, як того вимагає суспільство.
23.4	Відповідальна поведінка дозволяє уберегти себе і своїх близьких від неприємностей.
23.5	У процесі дорослішання приходить розуміння, що позитивні зміни всередині – ключ до таких же змін у власній долі.
24	Здоров'я – одна з головних умов самореалізації. Бути здоровим означає мати гарні шанси на успіх у багатьох справах, якщо при цьому правильно до всього підходити. Здоров'я дається Всевишнім, закладено в генах, залежить від того способу життя, який притаманний людині, її звичок, схильностей і пороків. Чи вірите Ви, що Ваше здоров'я до старості дозволить Вам активно відчувати смак життя і бадьорість духу? На чому може бути заснована віра в можливість з віком зберігати здоров'я?
24.1	Розумінні того, що довголіття – це насамперед дбайливе ставлення до здоров'я.
24.2	Усвідомленні того, що здоров'я – причина гордості, пов'язана з особистим внеском у це.
24.3	Переконанні, що довголіття – це спадкова особливість багатьох членів сім'ї.
24.4	Впевненості, що здоров'я необхідне для того, щоб не бути тягарем для близьких людей.

24.5	Визнанні того, що здоров'я – це довголіття і радість життя, наповненого сенсом.
25	Духи і привіди – містика або реальність? Результат хворобливого фантазування або факт існування непізнаних форм життя? Їх начебто бачать, записують на відео, проблему обговорюють вчені, але ніхто не може дати раціональне пояснення їх природи, походження і причин появи. Наскільки сильна у Вас віра в них? Якщо людина вірить у них, то чим це можна пояснити?
25.1	Бажанням самостійно мислити і зрозуміти інтригуючі таємниці природи.
25.2	Прагненням самоствердження, адже люди цінують себе за свою допитливість.
25.3	Переконанням, що між містичним і реальним світами існує якийсь зв'язок.
25.4	Розумінням, що, чим більше людина дізнається про це, тим менше буде у неї страхів.
25.5	Усвідомленням користі від визнання існування інших світів і форм життя.
26	Вищі сили – представники інших світів. Можна припустити, що їх інтелект, технічний потенціал, рівень морального розвитку вищі людського. Чи вірите Ви в їх існування? Які погляди можуть лежати в основі віри в їх доброзичливе ставлення до людей?
26.1	Вони прагнуть, щоб люди стали ще розумнішими й підвищили свій моральний потенціал.
26.2	Ними рухає бажання, щоб люди усвідомили свою особливу винятковість у цьому світі.
26.3	Ймовірно, що у головному люди з ними дуже схожі, а братів і сестер треба оберігати.
26.4	Їх лякає людська агресивність або небезпечна людська енергетична невідповідність із ними.
26.5	Їх ставлення засновані на загальнокосмічних принципах взаємодій між расами.
27	Наука дає можливість розширювати уявлення про природу, людину, суспільство в тих чи інших сферах життя. В останні десятиліття особливо помітне зростання ефективності науки в деяких областях. Наскільки сильна Ваша віра в наукові дослідження? На чому може ґрунтуватися віра в науку?
27.1	Розумінні, що наука знайде засоби, які вдосконалять світ.
27.2	Усвідомленні, що наукові відкриття позитивно впливають на життя людей.
27.3	Бажанні особистості бути причетною до процесу наукової діяльності.
27.4	Переконанні, що наукові досягнення допомагають людям почувати себе в безпеці.
27.5	Визнанні, що наука дає можливість людині зрозуміти сенс життя.

28	Герої бувають різні. Одні – реальні, які зробили чимало корисного, здійснили сміливі вчинки, і стали прикладом для оточуючих. Інші – фальшиві, пафосні, авторитет яких побудований на обмані й саморекламі. Чи вірите Ви, що є чимало людей, які при певних обставинах можуть стати справжніми героями? Які погляди змушують людину вірити в це?
28.1	Завжди знайдуться люди зі шляхетними думками і сміливою вдачею.
28.2	Герої не зникнуть, тому що їх часто оточують любов, слава і шанування.
28.3	Герої – дзеркало народу. Який народ, такі і його герої.
28.4	Завжди знайдуться ті, хто готові захищати та звільняти людей від ворогів.
28.5	Герої – еталони, приклади, зразки для майбутніх поколінь, і в цьому полягає їх користь.
29	Вірність - якість, що виявляється в стійкості ставлень людини до своїх обов'язків, справи, до себе, у відданості своїм близьким, друзям, життєвим принципам, світоглядним позиціям. Чи притаманна Вам така риса характеру, як вірність собі? Які міркування змушують людину бути вірною собі?
29.1	Хто почуває власну відповідальність, той і стає вірним собі.
29.2	Вірність – рідка якість, тому людина може і повинна завжди пишатися нею.
29.3	Людина знаходить подібність між собою і тим, хто вважається еталоном вірності.
29.4	Вірні люди не бояться перешкод.
29.5	Вірність і здатність її вчасно демонструвати - запорука досягнення успіху.
30	Під назвами «нечиста сила», «демони» розуміють істот з іншого світу, що недружелюбно ставляться до людей. Про зіткнення з представниками цих сил людина чує протягом багатьох століть і навіть тисячоліть. Чи вірите Ви у те, що називають нечистою силою? Що, на Вашу думку, є основою цієї віри?
30.1	Бажання стикнутися з таємничим світом, розкрити його зміст і суть.
30.2	Гордість за власну сміливість, пов'язану з подоланням страху перед скептиками.
30.3	Розуміння, що всі так звані містичні явища мають якесь загальне коріння.
30.4	Прагнення подолати страх перед невідомим і ворожим світом.
30.5	Здатність поважати різноманітність поглядів і не заперечувати непізнане.
31	Доля – уявлення, згідно з яким людське життя, з його перипетіями й подіями, запрограмоване з моменту народження. Коли кажуть: «Від долі не втечеш», пропонують усвідомити цей факт і змиритися з цим. Якою мірою Ви вірите у долю? На яких переконаннях може утримуватися ця віра?

31.1	Людина сама вибирає власний шлях, прагне його пройти, це і стає її долею.
31.2	Доля людини визначається постійним протиборством любові й ненависті до себе.
31.3	Життя людини є лише окремою ланкою програми розвитку власного роду.
31.4	Про долю люди думають добре, коли не відчують серйозних погроз і не бояться жити.
31.5	Доля – не пастка для людей, її при бажанні можна уникнути.
32	Щастя – переживання максимальної самореалізації та самозадоволення, уявлення людини про те, що все в її житті складається дуже успішно. Наскільки Ви впевнені, що людина створена для щастя? Які погляди людей можуть лежати в основі віри в це?
32.1	Реалізація своїх планів або інтересів завжди приносить людині велику радість.
32.2	Основна умова переживання щастя – це коли тебе цінують, люблять і поважають.
32.3	Людина щаслива і задоволена життям тоді, коли її совість чиста.
32.4	Щастя можливе при відсутності загроз собі та близьким, як для життя, так і здоров'я.
32.5	Людина щаслива і задоволена собою тоді, коли знаходить сенс у навколишньому.
33	Сім'я – осередок суспільства, який виконує ряд важливих функцій: виховну, захисну, навчальну, психологічну та матеріальну підтримку близьких людей. Чи вірите Ви в цінність сім'ї? Які переконання можуть лежати в основі визнання цієї думки?
33.1	Сім'я – це союз близьких і залежних людей, що прагнуть до внутрішньої стабільності.
33.2	Сім'я – єдине місце, де тебе по-справжньому можуть любити.
33.3	І хороше, і погане в кожній людині прийшло з сім'ї і роду, до якого вона належить.
33.4	Сім'я ніколи не зникне, тому що тільки в ній людина частіше відчуває себе в безпеці.
33.5	Саме в сім'ї формуються переживання сенсу і значущості людського існування.
34	Нерідко, перебуваючи в нелегкій життєвій ситуації, людина чує свій внутрішній голос, який каже: «Ти впораєшся, встигнеш, подолаєш». У кожної людини є резерви, які зміцнюють віру в свої можливості – це, зокрема, пам'ять, витривалість, активність, самоконтроль, вольові якості, спостережливість, чарівність тощо. Якою мірою Ви впевнені у своїх можливостях, які допоможуть подолати екстремальні ситуації? На чому

	ґрунтується віра людини у власні сили?
34.1	Впевненості у своїй здатності подолати бар'єри обставин і внутрішніх заборон.
34.2	Усвідомленні своєї почесної місії у вирішенні складних питань власного життя.
34.3	Впевненості, що приналежність до роду сильних і вольових людей не підведе.
34.4	Розумінні того, що можливість безпечного життя залежить від власної пильності.
34.5	Прагненні бути самостійним і ні від кого не залежати.
35	Уявіть таку ситуацію. Ваш приятель, з яким Ви не так давно знайомі, пропонує участь у справі, яка може принести прибуток у 2 рази більше, ніж сума, яку пропонується внести. Аргументи приятеля і він сам викликають довіру, пропозиція звучить заманливо, але завжди є ризик програшу і можливості стати учасником чужої афери. Якби ситуація була реальною і вселяла впевненість, якою мірою можна було б довіритися такому знайомому? Які переконання змушують людину довіряти людям?
35.1	Очі, руки, голос і меншою мірою слова – головні індикатори та свідки правди.
35.2	Коли людина обманює, вона намагається удати із себе важливу і відповідальну особу.
35.3	Вірити треба тому, хто дуже схожий на людину, якій Ви цілком довіряєте.
35.4	Головна умова безпеки: треба намагатися вірити всім, але завжди бути пильним.
35.5	Користь довіри полягає в тому, що якщо ти помилишся, то засмучення виникне тільки у тебе.

Етапи обробки

1. У табл. 5 вказані номери відповідей і відповідні їм конструкти, які належать до однієї з п'яти вимірювальних сфер віри.
2. Підраховується середнє арифметичне (\bar{X}) за загальною оцінкою кожного конструкту в межах однієї форми. Після підрахунку сім конструктів певної форми віри ранжуються від більшого значення середнього арифметичного (\bar{X}) до меншого значення.
3. Підраховується середнє арифметичне (\bar{X}) кожної з п'яти базових потреб особистості (самоактуалізація, самоствердження, потреба в ідентичності, потреба в безпеці, потреба в сенсі) усередині кожного конструкту віри. Здійснюється якісний аналіз домінуючих потреб усередині конструкту.
4. Проводиться співвідношення емоційних і когнітивних параметрів конструкту віри.

Таким чином, обробці підлягає кожний конструкт за шістьма показниками. Відповідно підраховується середнє арифметичне (\bar{X}) за кожним показником. На основі аналізу кількісних даних визначається наступне: 1) емоційне ставлення респондента до певного конструкту віри; 2) когнітивна інтрепретація кожного конструкту віри на основі п'яти приватних оцінок, які спираються на базові потреби (самоактуалізація, самоствердження, потреба в ідентичності, потреба в безпеці, потреба в сенсі) особистості.

Таблиця 5. Форми, конструкти та номери тверджень у ТДФВ

Форми і конструкти віри	№ твердження
Духовно-релігійна віра	
Бог	1
Душа	6
Безсмертя	11
Добро і Зло	16
Смерть	21
Вищі сили	26
Доля	31
Віра в соціальні цінності	
Справедливість	2
Майбутнє	7
Доброта	12
Патріотизм	17
Мораль	22
Наука	27
Щастя	32
Інтерперсональна віра	
Довіра	3
Співчуття	8
Дружба	13
Любов	18
Відповідальність	23
Герої	28
Сім'я	33
Інтрапсихічна віра	
Фізична привабливість	4
Воля	9
Успішність	14
Інтелектуальність	19
Здоров'я	24
Вірність	29
Можливості	34
Непродуктивні форми віри	
Порча, сглаз	5
Куміри	10
Реінкарнація	15
Пророцтва	20
Духи	25
Нечиста сила	30
Жертва	35

Реєстраційний бланк до тесту ТДФВ

П.І.Б. _____ Стать - М / Ж Вік _____

Дата _____

Інструкція: «Перед Вами перелік тверджень, кожне з яких зачіпає певний аспект віри, тобто визнання і прийняття тієї чи іншої цінності. Вам потрібно прочитати твердження і відповідати на два питання. Відповідь на перше питання показує, якою мірою Ви визнаєте і приймаєте кожне твердження. Його потрібно відобразити у графі «загальна оцінка».

Відповідаючи на друге запитання, Ви оцінюєте всі 5 варіантів відповідей, подані до кожного твердженням. У них відображені аргументи, які людина може використовувати для обґрунтування віри і визнання або невизнання тієї чи іншої цінності. Ці твердження повинні оцінюватися відповідно в графах 1,2,3,4,5. Кожну відповідь, залежно від особистих переваг, потрібно оцінювати у відсотках від 0 до 100 (де 0 % - відповідь абсолютно не відповідає, на вашу думку, 100 % - ви цілком згодні з відповіддю). Наприклад, якщо Ви сильно вірите в Бога, у графі «загальна оцінка» цифра повинна наблизитися до 100 %, якщо ні - рухатися в бік «0». Таким же чином оцінюються п'ять відповідей, які додаються до кожного твердженням. Оскільки загальна і приватні оцінки можуть бути дуже суб'єктивними та індивідуальними, Ви повинні відповідати так, як Вам здається правильним. Головне, щоб оцінки відображали Вашу індивідуальну перевагу, суб'єктивну згоду з відповіддю. Перш, ніж відповідати, потрібно уважно прочитати весь перелік відповідей, тримати їх на думці, заглядати до цієї інструкції. Намагайтеся довго не думати над вибором «правильних» відповідей і ставити ту цифру, яка першою приходиться на думку».

№ утв.	Оцінки відповідей у %				
	заг. оц.	1	2	3	4
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					

№ утв.	Оцінки відповідей у %				
	заг. оц.	1	2	3	4
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					
26					
27					
28					
29					
30					
31					
32					
33					
34					
35					

Список літератури

1. Анастаси А. Психологическое тестирование./ А. Анастаси, С. Урбина. – СПб.: Питер, 2001. – 688 с.
2. Белорусов С.А. Психология духовности, веры и религии / С.А.Белорусов // Журнал практического психолога. - 1998. – № 6. – С. 21–43.
3. Бодалев А. А. Общая психодиагностика /А. А. Бодалев, В. В. Столин. - СПб.: Изд-во «Речь», 2000. - 440 с.
4. Бондар В. І. Релігійна віра в світлі глибинної психокорекції: навчальний посібник / В. І. Бондар, Т. С. Яценко, О. В. Педченко. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 305 с.
5. Габдуллин И. Р. Предвзгляд как феномен сознания: эпистемологические предпосылки / И. Р. Габдуллин // Вестник ОГУ. – 2014. - № 4. – С. 245-248.
6. Ермолаев О. Ю. Математическая статистика для психологов: Учебник : Учеб.-метод. пособие / О. Ю. Ермолаев. – М.: Рос. Акад. Образования. Моск. Психол.соц. Ин-т – М.:Моск. Психол.-соц. Ин-т: Флинта, 2002. – 335 с.
7. Жмуров В. А. Большая энциклопедия по психиатрии / В. А. Жмуров.– М.: Джангар, 2010. – 864 с.
8. Инина Н. В. Опыт классификации форм веры / Н. В. Инина // Вопросы психологии. - 2010. - № 2. - С. 120 – 128.
9. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов / П. Клайн. – Киев, 1994. – 228 с.
- 10.Климишин О. І. Христiансько-психологiчні основи духовного розвитку особистостi: дис. доктора психол. наук: 19.00.07 / Климишин Ольга Іванiвна. – Івано-Франкiвськ, 2013. – 492 с.
- 11.Кон И.С. Психология предвзгляда. О социально-психологических корнях этнических предрассудков / И.С. Кон // Новый мир. – 1966. - №9. – С. 187 – 205.

12. Леви-Брюль Л. Первобытное мышление / Л. Леви-Брюль. / Психология мышления; [под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.В. Петухова]. – М.: Изд-во СГУ, 1980. – С. 130-140.
13. Леманн А. Иллюстрированная история суеверий и волшебства: от древности до наших дней / А. Леманн; [пер. с нем.]. – К.: изд-во «Украина», 1991. – 400 с.
14. Линецкий М. Л. Внушение, знание, вера / М. Л. Линецкий. - К.: Политиздат Украины, 1988. – 160 с.
15. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс; [пер. с англ.]. – СПб.: Питер, 1996. – 682 с.
16. Митина О. В. Факторный анализ для психологов / О.В. Митина, И.Б. Михаловская. - М.: Учебно-методический коллектор Психология, 2001. — 169 с.
17. Оллпорт Г. В. Личность в психологии / Г. В. Оллпорт. – М.: «КСП+»; СПб: «Ювента». – 1998. – 345 с.
18. Райгородский Д. Я. Психология личности. Хрестоматия / Д.Я.Райгородский. – Самара: «БАХРАХ-М», 2006. –Т.1. – 512 с.
19. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К.Роджерс; [пер. с англ. Исениной Е.И.]. – М.: «Прогресс», «Универс», 1994. – 480 с.
20. Саенко Ю. В. Психологические аспекты изучения суеверий / Ю. В. Саенко // Вопросы психологии. – 2006. - № 6. – С. 85-97.
21. Токарев С. А. Религия в истории народов мира / Токарев С. А.; [4-е изд.]. – М.: Политиздат, 1986. – 576 с.
22. Угринович Д. М. Психология религии / Д. М. Угринович. – М.: Политиздат, 1986. – 352 с.
23. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П.Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Майнулов. - М., Изд-во Института Психотерапии. 2002. - 490 с.

- 24.Фрейд З. Психопатология обыденной жизни / З. Фрейд. – М.: АСТ, 2009. – 256 с.
- 25.Фрейджер Р. Личность. Теории, эксперименты, упражнения / Р. Фрейджер, Д. Фэйдимен. - СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 864 с.
- 26.Фромм Э. Психоанализ и этика / Фромм Э.; [пер с англ.], [вступ. сл. П.С.Гуревича]. – М.: Республика, 1993. – 415 с.
27. Черняева С.А. Развитие личности и психологической помощи в свете христианского мировоззрения: Монография. / С.А. Черняева. – СПб.: Речь, СПБАППО, 2007. – 192 с.
- 28.Шейнман М. М. Вера в дьявола в истории религии. / М. М. Шейнман. – М.: Наука, 1977. – 112 с.
29. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия / Ялом И.; [пер.с англ. Т.С.Драбкиной]. – М.: Независимая фирма «Класс», 1999. – 576 с.
- 30.Arterburn S., Felton J. Toxic faith: Experiencing healing from painful spiritual abuse. Colorado Springs: WaterBrook Press, 2004. - 269 p.

Навчальне видання

Алексєєва Ю. А.

Тест дослідження форм віри

Методичні рекомендації

Підписано до друку 03.09.2015 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Умов.друк.арк. 2,56 . Облік.видав.арк1,89

Наклад 100 пр. Зам. № 416

Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.